

ASPEN INSTITUTE
PRAGUE

Forbes

ČESKO

JAK JSME NA TOM?

20. 10. 2015

Jatka 78 (Jateční 1530/33, Praha 7 - Holešovice)

NÁRODNÍ BEZPEČNOST

NÁRODNÍ BEZPEČNOST

Garant: Tomáš Pojar

Česká republika prožívá z dlouhodobějšího hlediska období nebývalého bezpečí. Máme dobré vztahy se sousedy a žijeme na stále ještě relativně bezpečném kontinentu. Patříme mezi nejbezpečnější země světa z pohledu vnějšího ohrožení stejně jako z pohledu vnitřní bezpečnosti. Situace ve světě i v bezprostředním sousedství Evropy se nicméně v posledních letech významně zhoršuje – Rusko rozpoutalo válku na Ukrajině, Blízký východ se propadá do stále většího chaosu a do pohybu se daly milióny uprchlíků.

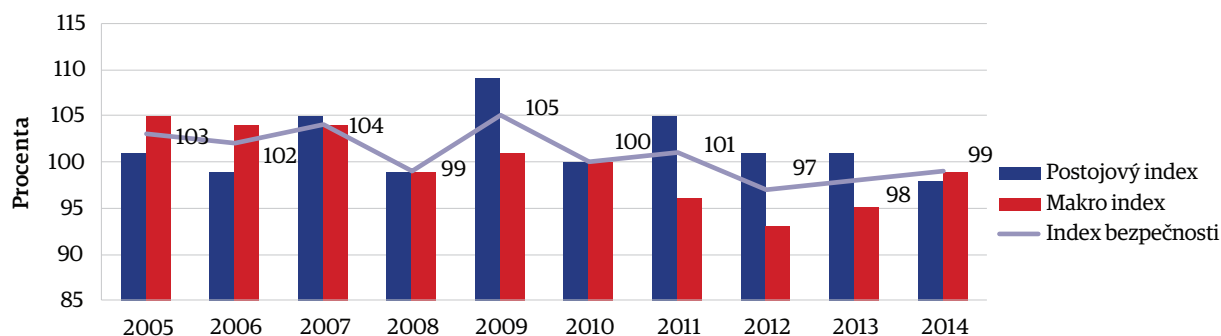
Stabilně a dlouhodobě pozitivně je českou veřejností vnímána role NATO jakožto základního pilíře české vnější bezpečnosti. I přes zhoršující se bezpečnostní situaci v Evropě a jejím bezprostředním okolí, zvýšené vnímání hrozeb ze strany české veřejnosti a zvyšující se přesvědčení, že výdaje na obranu zbytečně nezatěžují státní rozpočet, i přes deklaraci koaličních stran o navýšení rozpočtu na obranu na 1,4 % HDP v roce 2020 se reálné čerpání rozpočtu na obranu v minulém roce propadlo pod jedno procento HDP. Nedosahujeme tak ani 50 % závazku platného v rámci Severoatlantické aliance.

Mírně se zhoršující bezpečnostní situace se odráží i v hodnotách Indexu Aspen Institutu. V porovnání let 2005 až 2009 s lety 2010 až 2014 nedošlo sice k žádnému dramatickému propadu, změněná bezpečnostní situace v Evropě a jejím bezprostředním okolí se do hodnoty Indexu nicméně viditelně promítla. Situace se odráží i v postojích veřejnosti, která nejrůznější hrozby začíná v posledních letech vnímat naléhavěji. Zhoršená mezinárodní bezpečnostní situace se nicméně zatím nepromítla do fungování českého státu – zejména do zvýšení financování obrany a bezpečnosti včetně zvyšování schopností a počtů příslušníků ozbrojených a bezpečnostních složek.

Index 2014

Index Aspen Institutu věnovaný obraně a bezpečnosti České republiky se skládá ze čtyř dimenzí z makro ukazatelů a čtyř postojových dimenzí vycházejících z průzkumů veřejných mínění. Makro ukazatele zahrnují Global Peace Index, trestnou činnost a vězeňství, zaměstnance silových a bezpečnostních složek a výdaje na obranu. Postojové ukazatele zahrnují pocit bezpečí a hodnocení práce policie, pocit vnějšího ohrožení, vnímání obrany země a vnímání NATO.

Index bezpečnosti

Data jsou fixována k roku 2010 a všechny ukazatele k roku 2010 jsou rovny hodnotě Indexu 100. Vyšší hodnota indexu nebo skóre u jednotlivých dimenzí znamená vyšší bezpečnost. Nárůst v jednotlivých ukazatelích je konstruován jako procentuální změna oproti roku 2010. Jako významnější je možné hodnotit změnu na hladině pěti bodů indexu, anebo sledovat trend. Nejvíce dynamickou složkou indexu je podle očekávání vnímání vnějších hrozeb. Právě to v posledních letech celkovou hodnotu indexu snižuje.¹

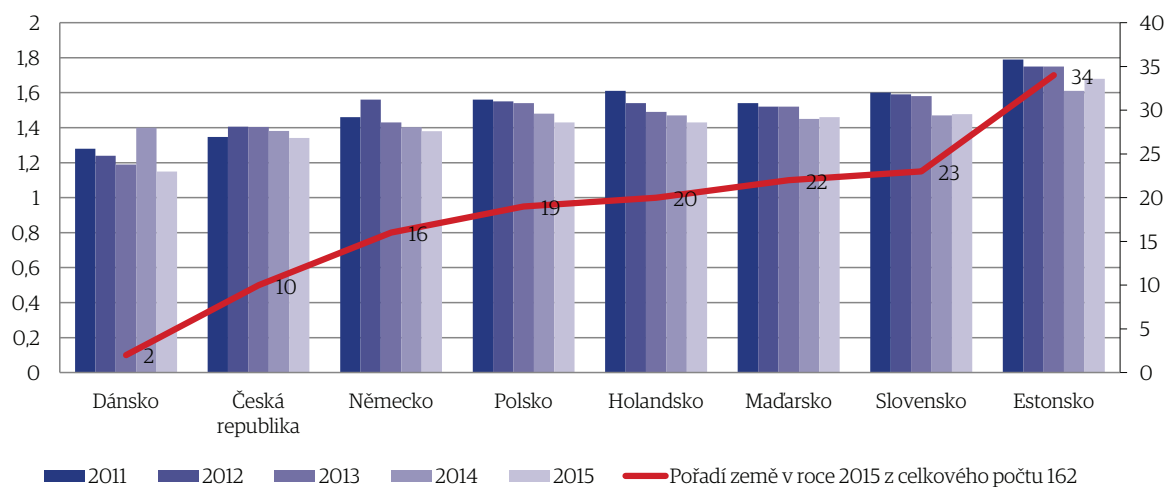
V roce 2005, tedy v době ekonomického růstu, šest let po vstupu do NATO a rok po vstupu do Evropské unie a v době nasazení českých vojáků ve vzdáleném Afghánistánu a Iráku, dosahoval Index hodnoty 103. Obecně lze říci, že do vypuknutí takzvaného „arabského jara“ a následného prohloubení chaosu na jižním a východním pobřeží Středozemního moře a do rozpoutání války na Ukrajině dosahoval Index dlouhodobě hodnot nad 100 (100 – 105). Výjimku tvořil rok 2008 spojený s nejistotou propuknuvší hospodářské krize. Od roku 2012 se hodnoty Indexu pohybují pod 100 (97 – 99). Index tedy v zásadě věrně odráží bezpečnostní situaci ve světě a zejména v Evropě a jejím bezprostředním okolí. **V roce 2014 dosáhl Index hodnoty 99.**

Bezpečnostní hrozby

V rámci Global Peace Indexu sestavovaného Institute for Economics and Peace /IEP/ sídlícím v australském Sydney se stabilně řadíme mezi nejbezpečnější země světa. V roce 2015 Česká republika zaujala 10. místo z celkového počtu 162 sledovaných zemí. Dánsko bylo sice například na místě druhém, předstihli jsme však Německo (16.), Polsko (19.), Holandsko (20.), Maďarsko (22.), Slovensko (23.) i Estonsko (34.), byť se z globálního hlediska jedná spíše o menší rozdíly. Pocit bezpečí si uvědomuje i česká veřejnost. Stabilně stoupá počet občanů, kteří se cítí bezpečně v okolí svého bydliště (přes 80 %) i v České republice jako takové (70 %).

GPI Score - mezinárodní srovnání

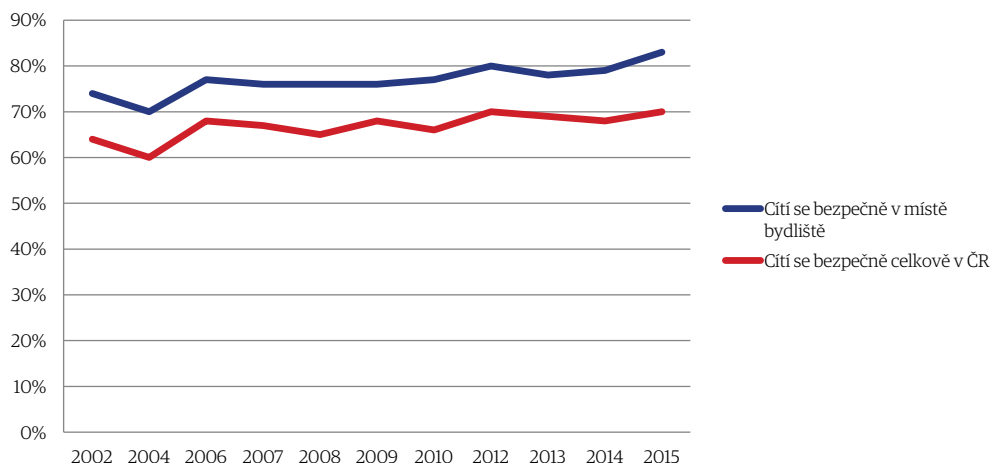
Zdroj: Institute for Economics and Peace, Global Peace Index

¹ Obecně platí, že na poli obrany a bezpečnosti existuje jen málo relevantních srovnatelných dat. Tam, kde bylo možné sehnat data (Eurostat, SIPRI, Europol, GPI), je zároveň česká realita srovnávána s Dánskem, Estonskem, Holandskem, Maďarskem, Německem, Polskem a se Slovenskem. Vzhledem k neexistenci podstatné části srovnatelných dat však nelze sestavit totožný Index i pro jiné země.

Subjektivní pocit bezpečí obyvatel ČR

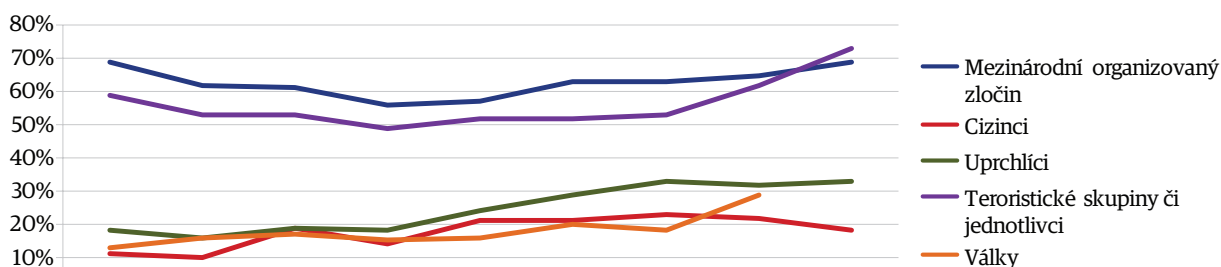
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR v. v. i.; Institute for Economics and Peace, Global Peace Index

Od roku 2009 stoupá ve společnosti vnímání hrozeb. Netýká se to však vnímání ohrožení ze strany cizinců žijících na českém území, kde došlo naopak k poklesu. Za velkou společenskou hrozbu považuje zhruba 70 % českých občanů terorismus (výraznější nárůst v posledních dvou letech) společně s mezinárodním organizovaným zločinem (mírný dlouhodobý nárůst). Vzrůstá však počet lidí, kteří se obávají velké války (výrazný nárůst)² a uprchlíků (méně dynamický růst)³. Války a uprchlíků se obává zhruba 30 % respondentů.

Co představuje velkou společenskou hrozbu?

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v. v. i.

2 Otázka na velkou společenskou hrozbu velké války bude v roce 2015 položena až v listopadu.

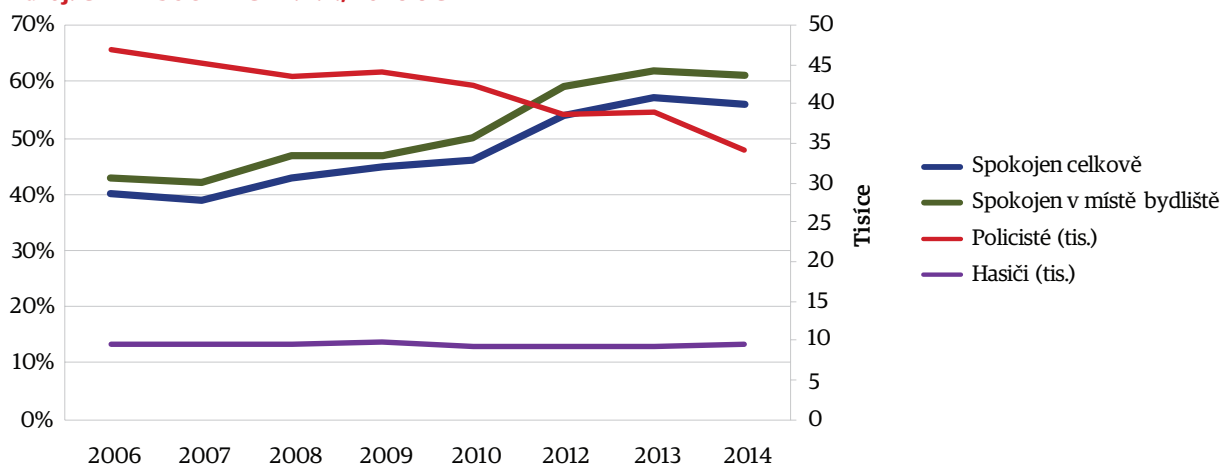
3 Otázka byla položena na jaře, tedy ještě v začátcích současné migrační krize v Evropě.

Vnitřní bezpečnost

I přes dlouhodobý pokles počtu policistů lidé v posledních letech vyjadřovali stále vyšší spokojenost s prací policie, byť od roku 2013 dochází ke stagnaci. S činností policie v místě bydliště je nyní spokojeno přes 60 % respondentů, čímž se policie prakticky vyrovnala úrovni důvěryhodnosti armády. V posledních letech se mírně zvyšuje objasněnost trestných činů (být stále nedosahuje ani 50 %) a snižuje se jejich celkový počet. I přes zmíněný pokles je počet policistů na 100 000 obyvatel v České republice výrazně vyšší než v Německu, Polsku, Maďarsku, Holandsku i Dánsku. Dánsko má policistů oproti České republice polovinu, ostatní zmíněné země dvě třetiny až tři čtvrtiny. Více policistů má Slovensko a jen o něco méně Estonsko.

Spokojenost s činností policie/počet policistů

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR v. v. i.; Policie ČR

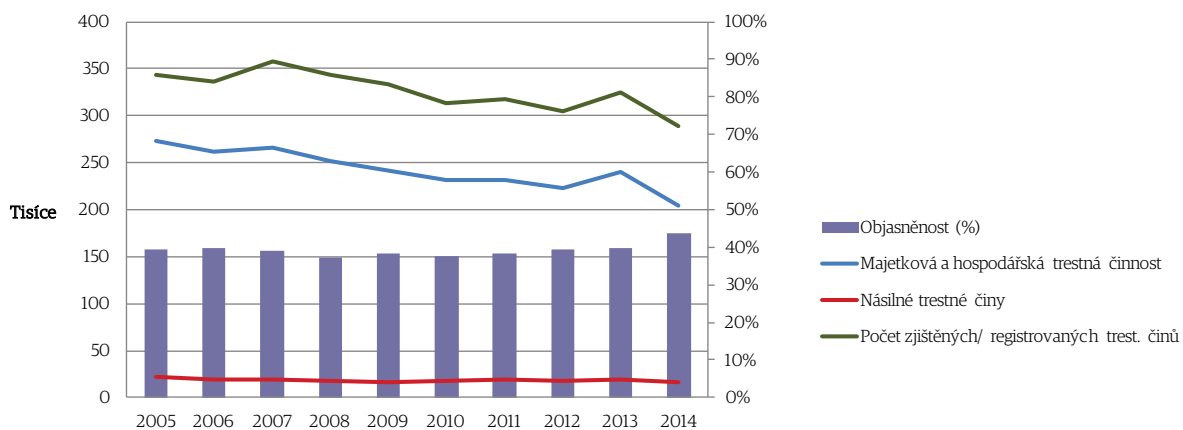
Zdroj: Eurostat

Počet policistů na 100 000 obyvatel (průměr za období)		
Země	2007 - 09	2010 - 12
Slovensko	430	444
Česká republika	418	383
Estonsko	240	337
Německo	302	298
Maďarsko	147	267
Polsko	244	256
Holandsko	218	231
Dánsko	197	196

Vývoj úrovně kriminality v České republice je vesměs pozitivní. Klesá celkový počet trestných činů, majetková a hospodářská trestná činnost i počet obětí trestných činů. Stagnuje počet násilných trestných činů a klesá počet trestných činů páchaných dětmi a mladistvými. Mezi nepříznivé trendy lze naopak zařadit stoupající trestnou činnost recidivistů, kde vykazujeme jedny z nejvyšších hodnot v rámci Evropské unie. Na to mohla mít částečný vliv i amnestie prezidenta Václava Klause z 1. ledna 2013.

Vývoj kriminality v ČR

Zdroj: Policie ČR

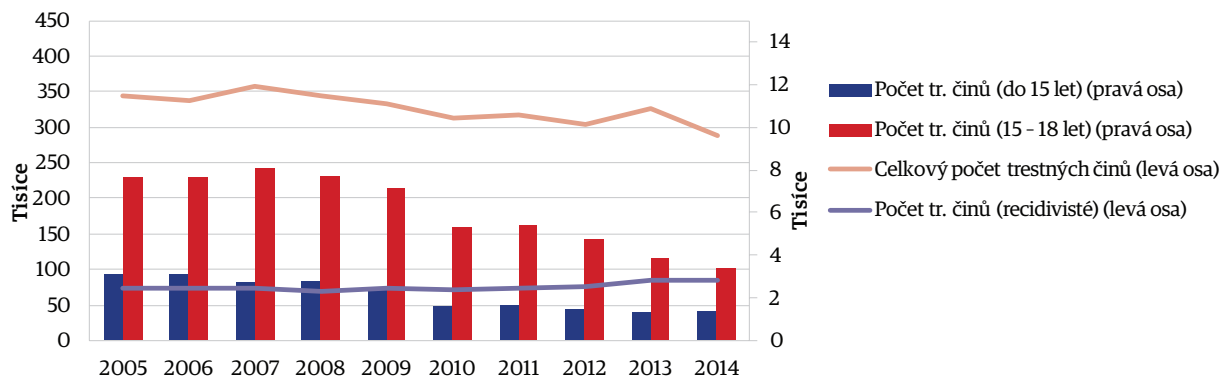

Zdroj: Eurostat

Počet vražd na 100 000 obyvatel (průměr za období)		
Země	2007 - 2009	2010 - 2012
Estonsko	6,1	5,7
Slovensko	1,7	1,6
Maďarsko	1,4	1,3
Polsko	1,3	1,1
Dánsko	1,4	1,1
Česká republika	1,1	0,9
Holandsko	0,9	0,9
Německo	0,9	0,8

Trestná činnost dětí, mládeže a recidivistů

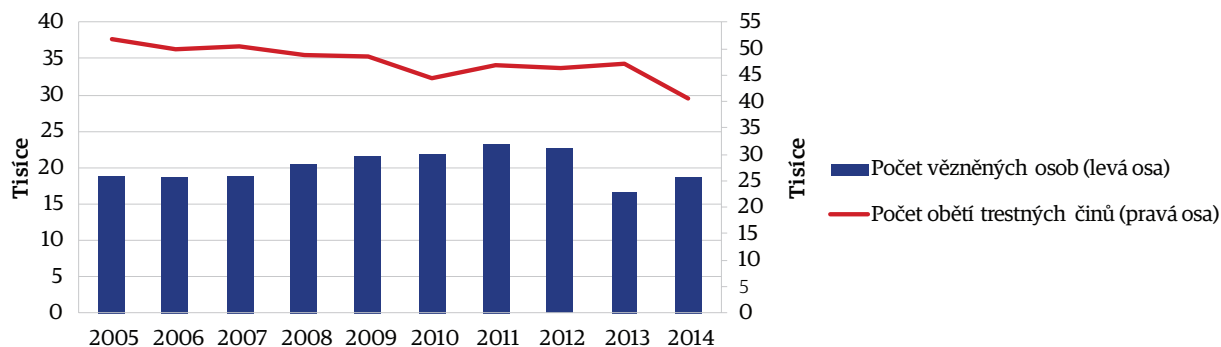
Zdroj: Policie ČR

Po prvotním výrazném propadu počtu vězňů v důsledku amnestie se stavy v českých věznicích opět stabilně naplňují a lze očekávat, že zanedlouho dosáhnou hodnot z doby před amnestií. Česká republika má dlouhodobě méně vězňů na 100 000 obyvatel než Estonsko, srovnatelně s Polskem a Slovenskem a více než Maďarsko. Německo, Holandsko a Dánsko mají ve věznicích zhruba třetinu vězňů na 100 000 obyvatel v porovnání s Českou republikou. Změna trendu by mohla nastat v případě úspěšného zavedení elektronických náramků.

Počet vězněných osob a obětí tr. činů

Zdroj: Vězeňská služba ČR, Statistická ročenka vězeňské služby ČR

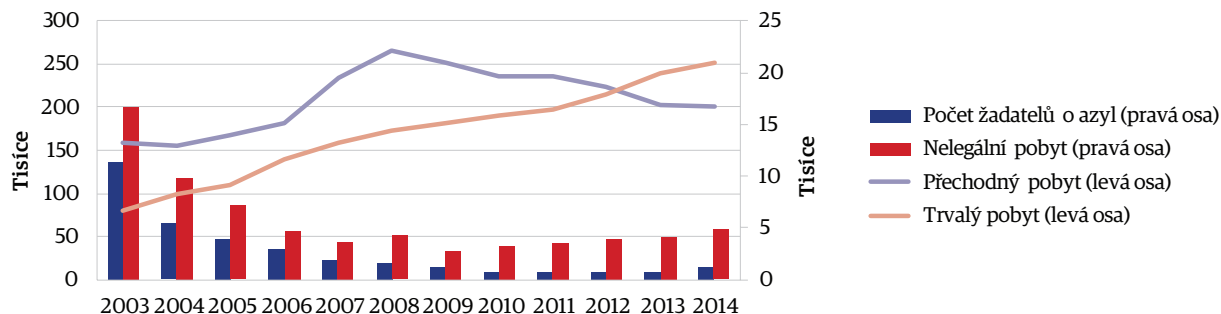

V České republice žijí 4 % cizinců, což je téměř shodné s průměrem EU, který činí 4,1 %. V porovnání s Českou republikou žije v Německu více než dvojnásobné množství cizinců, v Dánsku o dvě třetiny více a v Holandsku dosahuje počet cizinců 4,3 %. V Maďarsku a na Slovensku pak žije pouhá čtvrtina z hodnoty České republiky⁴ a v Polsku ještě méně.

4 Velkou skupinu „cizinců“ žijících v ČR tvoří Slováci. I v případě ostatních členských zemí EU však platí, že jsou mezi cizince započítáváni občané dalších zemí EU. V případě Estonska tvoří vysoký počet cizinců příslušníci tamější ruské menšiny, kteří nemají estonské občanství.

Migrace na území ČR

Zdroj: Policie ČR, Ministerstvo vnitra ČR

Zdroj: Eurostat

PODÍL CIZINCŮ V POPULACI (2014)	
Země	Poměr cizinců (%)
Estonsko	14,9
Německo	9,6
Dánsko	6,7
Nizozemí	4,3
EU	4,1
Česká republika	4,0
Maďarsko	1,4
Slovensko	1,3
Polsko	0,2

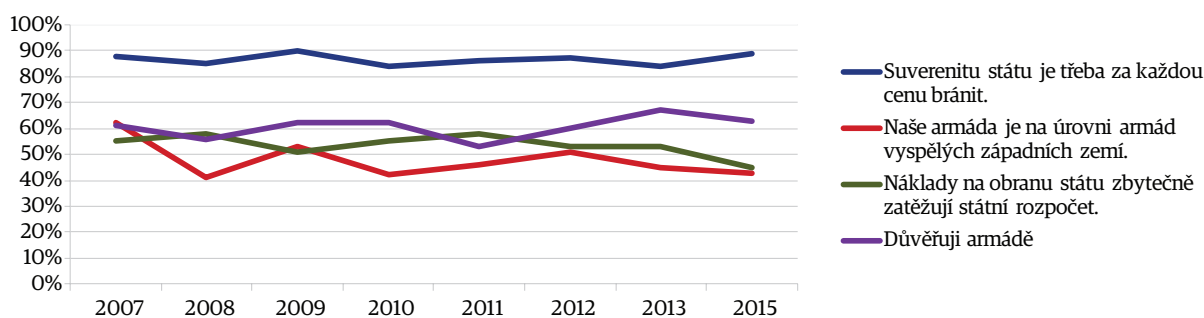
Dlouhodobě vzrůstá počet cizinců s trvalým pobytem v České republice, naopak v posledních letech klesá počet cizinců s přechodným pobytem. Od roku 2009 stoupá počet zjištěných nelegálních pobytů. V roce 2014 stoupl poprvé za deset let počet žadatelů o azyl. S ohledem na současnou zvýšenou migraci do Evropy lze za rok 2015 a pravděpodobně i roky následující očekávat výrazný vzestup obou ukazatelů.

Obrana

Armáda patří dlouhodobě k institucím, které se mohou opírat o nadpoloviční důvěru české veřejnosti. Tradičně armádě důvěřuje okolo 60 % obyvatel. K nárůstu důvěry došlo mezi lety 2011 a 2013, za poslední dva roky důvěra mírně poklesla. Ke čtyřiceti procentům zároveň mírně od roku 2012 pokleslo přesvědčení, že je česká armáda na úrovni armád západních zemí. Na druhou stranu, méně než polovina občanů si nyní myslí, že náklady na obranu státu zbytečně zatěžují státní rozpočet. K devadesáti procentům zároveň stoupl počet lidí, kteří jsou přesvědčeni, že suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu. Veřejnost si nyní více než kdykoli předtím uvědomuje nutnost posílení investic do vlastní obrany.

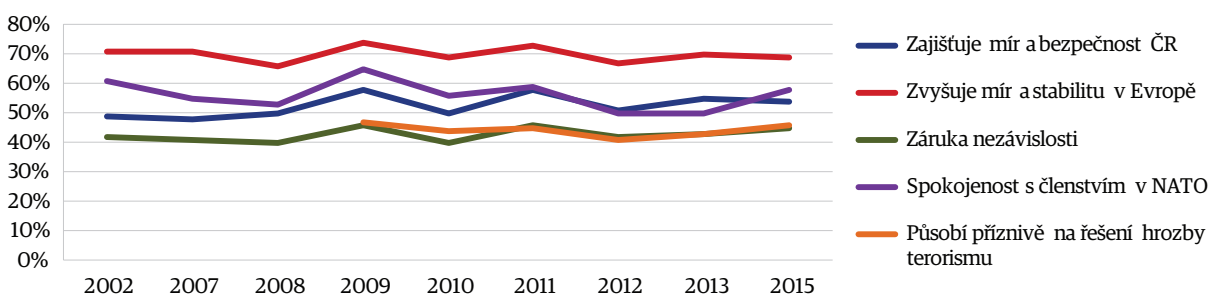
Výroky o obraně

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v. v. i.

Výroky o NATO

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v. v. i.

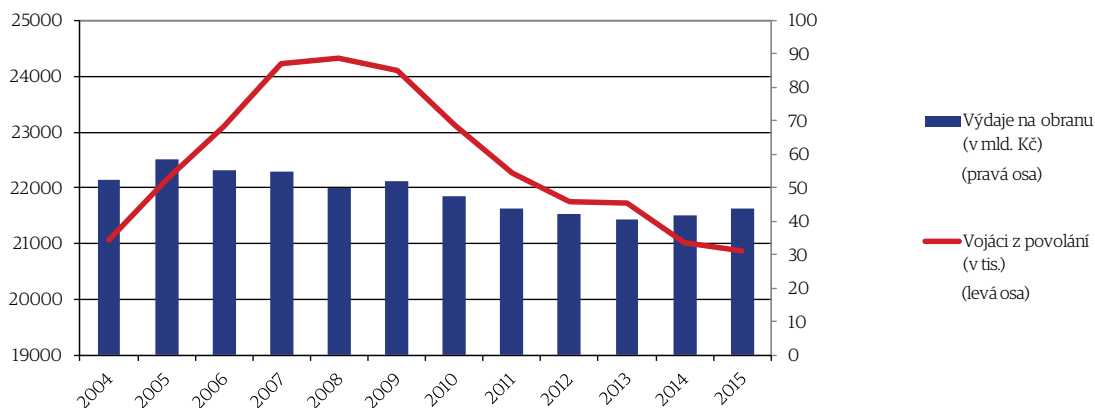

Dlouhodobě je 70 % lidí přesvědčeno, že NATO zvyšuje stabilitu a mír v Evropě a 60% je spokojeno s členstvím v Severoatlantické alianci. V poslední době se míra pozitivního vnímání NATO celkově mírně zvyšuje. V zásadě platí, že čím více česká veřejnost vnímá hrozby, tím pozitivněji se také vztahuje k Severoatlantické alianci.

Setrvale pokračuje pokles počtu vojáků z povolání, byť se v roce 2014 zastavil nominální pokles rozpočtu Ministerstva obrany a pokles podílu výdajů na obranu vzhledem k celkovým výdajům státního rozpočtu. Zároveň s tím se měl zastavit i pokles výdajů na obranu vzhledem k výši HDP. Bohužel z dat vyplývá, že kvůli stále nízké schopnosti přičleněné finance na obranu čerpat a díky růstu HDP se v roce 2014 reálné výdaje na obranu historicky prvně propadly pod 1% HDP.

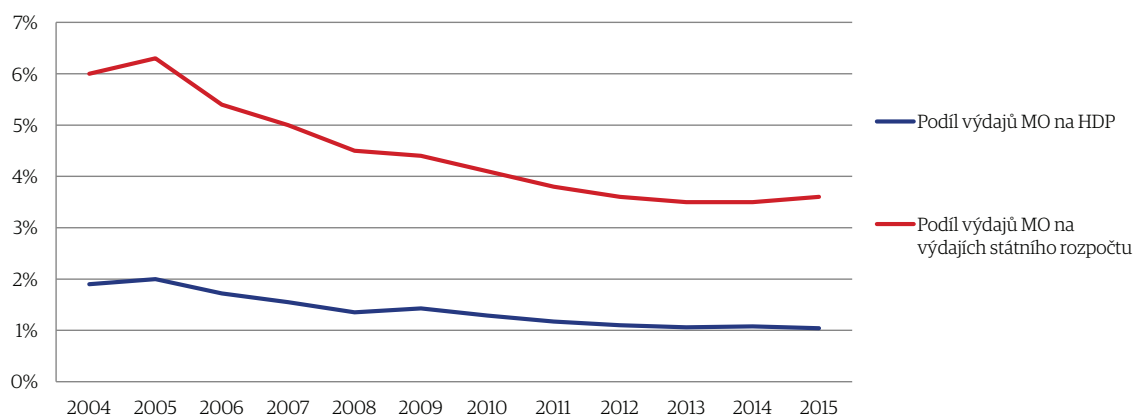
Počet vojáků z povolání (v tis.) a výdaje na obranu (v mld. Kč)

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR

Výdaje na obranu v ČR

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR

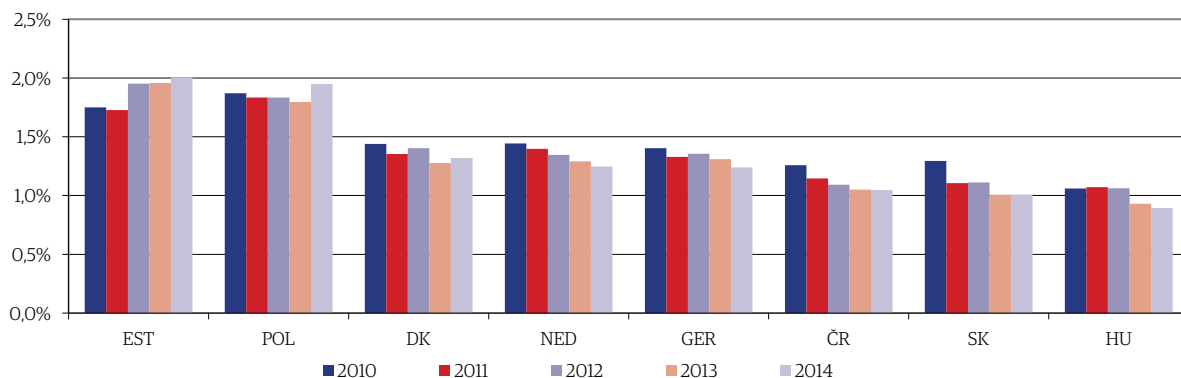
Česká republika tedy ani z poloviny nesplňuje dvouprocentní závazek platný v rámci Severoatlantické aliance. Děje se tak i přesto, že se koaliční strany v předvečer aliančního summitu ve Walesu v září 2014 zavázaly k postupnému navyšování rozpočtu až k hodnotě 1,4 % HDP.⁵ Od roku 2013 dnes navíc opět narůstají v rámci rozpočtu Ministerstva obrany nespoteřované prostředky. V současnosti se jedná přibližně o 4 miliardy korun, čímž se prakticky nominální růst rozpočtu stírá. Nedaří se plánovat (je příliš mnoho změnových řízení) a dochází ke zdržování jednotlivých fází akvizičního procesu. Díky tomu se nedaří zcelovat deficity či modernizovat ozbrojené síly podle vytyčených cílů.

⁵ K dohodě s opozicí nedošlo, protože ta požadovala ještě ambicióznější navyšování, respektive dlouhodobější závazek směřující až ke dvěma procentům.

Vzhledem k pokračujícím potížím Ministerstva obrany s čerpáním finančních prostředků lze očekávat, že ke změně trendu nedojde ani letos. Návrh státního rozpočtu na rok 2016 a výhledy na roky 2017 a 2018 sice počítají s nominálním nárůstem rozpočtu Ministerstva obrany, výrazný nárůst v poměru k HDP však očekávat nelze. Nemalý vliv na to bude mít samozřejmě i relativně vysoký růst HDP v letošním roce. Pokud se české ekonomice bude i nadále dařit a bude pokračovat neschopnost prostředky čerpat, lze očekávat buď pokračující stagnaci, v horším případě další pokles poměru skutečných výdajů na obranu k HDP země.

Podíl výdajů na obranu v poměru k HDP - mezinárodní srovnání

Zdroj: SIPRI, Military Expenditure Database

Dvouprocentní hranici výše výdajů na obranu vůči HDP dosahuje Estonsko a blíží se k ní Polsko. Přibližně jednoho a čtvrt procenta dosahují Dánsko, Holandsko a Německo. Pod jedno procento se propadlo Slovensko i Maďarsko. Česká republika se v posledních letech bohužel jednoznačně řadí mezi země aliance, které vydávají na zajištění vlastní obrany nejméně prostředků v poměru k HDP a nejméně tak zároveň přispívají ke kolektivní obraně.

Index 2015

Hodnoty Indexu pro rok 2014, respektive sestavení Indexu pro léta 2005 – 2014 se neopírají o detailní data ze Státního závěrečného účtu. Index pro rok 2015 by měl vycházet i z těchto dat. Jejich využití umožní zpřesnění Indexu, protože do něj bude možné promítnout nejen nominální stav jednotlivých rozpočtových kapitol na základě skutečného čerpání, či jejich procentuální vztah k výši HDP nebo ke státnímu rozpočtu jako celku, ale i poměr skutečně vydaných financí na personál, běžné výdaje (udržení) a investice (rozvoj). Kromě Ministerstva obrany a Armády ČR by měly být navíc detailněji porovnány například i rozpočtové trendy a skutečné čerpání prostředků u Ministerstva vnitra, Policie České republiky a zpravodajských služeb.

Ambicí Indexu je sloužit jako podklad pro hlubší debatu na téma dlouhodobého zajištění obrany a bezpečnosti České republiky. Tato debata nabývá na důležitosti přímo úměrně se zhoršujícím se bezpečnostním prostředím ve světě i v Evropě a jejím bezprostředním okolí. Jednoznačně také platí, že nebude-li zajištěna naše bezpečnost, nebude zajištěna ani naše konkurenceschopnost a dojde ke zhoršení kvality života.

Členové pracovní skupiny Národní bezpečnost, s nimiž byla studie konzultována:

Vít Dostál, ředitel Výzkumného centra, Asociace pro mezinárodní otázky

Daniel Kunštát, vědecký pracovník, Centrum pro veřejné mínění, Sociologický ústav AV ČR, vedoucí katedry politologie a mezinárodních vztahů, CEVRO Institut

Zbyněk Pavlačík, předseda sdružení, Jagello 2000

Jiří Schneider, Senior Fellow, ředitel speciálních projektů, Pražský institut bezpečnostních studií

František Šulc, konzultant v oblasti obrany a bezpečnosti

Alexandr Vondra, ředitel, Centrum transatlantických vztahů, CEVRO Institut

Michael Žantovský, předseda správní rady, Aspen Institute Prague